

WALTER ENDREI, *The First Hundred Years of European Textile-printing*, Akadémia Kiadó, Budapest 1998, ss. 86, 24 ryc., w tym 11 barwnych.

Jest to pierwsze syntetyczne opracowanie techniki i organizacji produkcji wzorzyste drukowanych tkanin. Dotychczasowe prace ukazywały import i powstawanie wytwórczości naśladowującej indyjskie perkale. Te cienkie tkaniny o geometrycznych i roślinnych wzorach stały się w znacznej części Europy w wiekach XVII i XVIII bardzo modne. Importy z dalekich Indii i ich coraz lepsze naśladownictwa zaczęły wypierać tkaniny jedwabne i przyczyniły się do powolnego upadku największych ośrodków europejskiego jedwabnictwa. Autor przytacza przykłady tej mody. Tytułując pierwszą część książki: „Dziedzictwo indyjskie – postęp europejski”, autor oprócz perkali indyjskich omówił także zdobienie drukiem tkanin z lnu, wełny i jedwabiu.

W pierwszej części pracy autor sięgnął do starożytnych przekazów informujących o znajomości druku na tkaninach stwierdzając, że indyjskie drukowane perkale były znane w Europie Zachodniej na długo przed ich masowym zastosowaniem w modzie damskich sukien i męskich kamizelek XVII i XVIII w. Podobnie jak perkale, do wyrobu lekkiej i taniej odzieży były używane płótna drukowane bezpośrednio, nie zaś rezerważowo. Ornament uzyskiwany drukiem bezpośrednim deskami czy klockami łatwo się niszczył w praniu i na skutek dłuższego użytkowania. Właśnie trwałość wzorów uzyskiwanych rezerważem sprawiła, że stały się one tak pożądanym towarem.

Autor przedstawia szczegółowo przekazywanie umiejętności druku rezerważowego przez licznych tkaczy hinduskich, a także Turków i Ormian. Początkowe naśladownictwa były gorszej jakości, stosowano tylko dwie lub trzy barwy, istniały trudności w szkoleniu robotnic oraz producentów klocków. Jednak ulepszenia w stosowaniu importowanych zapraw i barwników oraz stopniowa mechanizacja produkcji przez zastosowanie ruchomych bloków i walców doprowadziły do masowej produkcji angielskich perkali. Nie osiągały one jednak poziomu ręcznie drukowanych indyjskich płócien bawełnianych.

W drugiej części książki autor omawia tkaniny, barwniki i proces drukarski. Daje nowatorskie rozróżnienia angielskich i francuskich drukowanych perkali z pierwszej połowy XVIII w. Opisuje także drukowane płótna, lekkie tkaniny wełniane i półwełniane oraz tańsze jedwabie. Wylicza stosowane barwniki i zaprawy, przedstawia cały proces zmechanizowanego druku wraz z określeniem mocy produkcyjnej. Jasność wykładu zwiększa dobrze dobrany zestaw ilustracji i uzupełniające zalecenia techniczne z XVIII w. Ostatni rozdział ukazuje wczesną znajomość drukarstwa bezpośredniego i rezerważowego na Węgrzech. Drukarze wrocławscy znali tę technikę od około 1690 r.

Szkoda, że mało miejsca autor poświęcił rozpowszechnianiu się drukarstwa tkanin w Prusach i krajach słowiańskich jak Rosja i Polska, ale też była to jednak niewielka produkcja manufakturowa, oparta na pracy cudzoziemskich fachowców. Książka stanowi wyjątkowo jasny i szczegółowy wykład podstawowych informacji technicznych. Stanowiąc będzie podręczną lekturę europejskich historyków drukarstwa tkanin XVII–XVIII w.

I. Turnau